

K Z O M B U N D I A K Ń A T
Z B A D A Ń A

Warszawa, czerwiec 2010

www.cbos.pl ● sekretariat@cbos.pl

BS/92/2010

NSZZ „SOLIDARNOŚĆ”

A PRZEMIANY USTROJOWE

W POLSCE I INNYCH KRAJACH

BLOKU WSCHODNIEGO

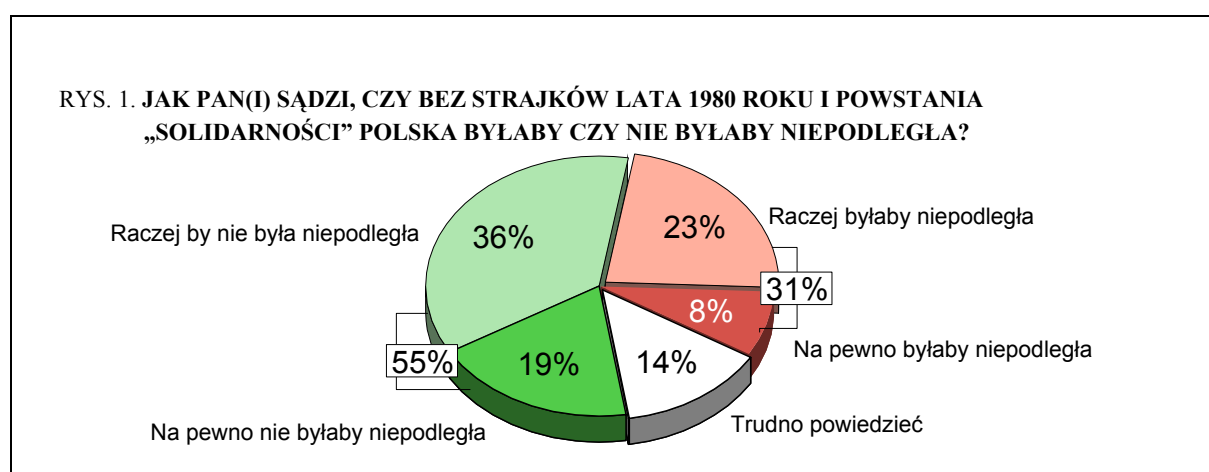
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
4 lutego 2010 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W badaniu¹ zrealizowanym przez CBOS we współpracy z Europejskim Centrum Solidarności wśród wielu różnych kwestii sondowaliśmy również społeczną ocenę wpływu strajków z lata 1980 roku oraz powstania „Solidarności” na kształt Polski po 1989 roku i na upadek komunizmu w innych krajach bloku wschodniego. Konsultantem naukowym badania był prof. Ireneusz Krzemiński.

„SOLIDARNOŚĆ” A PRZEMIANY W POLSCE

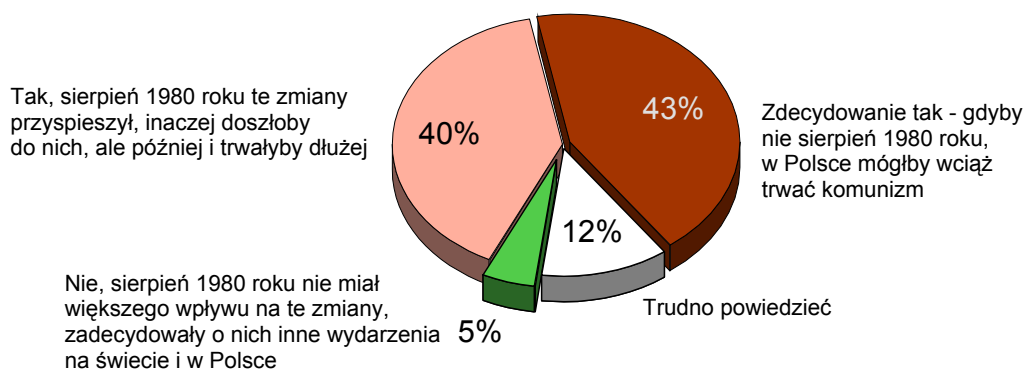
Ponad połowa badanych (55%) wyraża przekonanie, że to dzięki strajkom z 1980 roku i powstaniu „Solidarności” Polska cieszy się niepodległością. Co piąty respondent (19%) nie ma co do tego wątpliwości. Tylko niespełna jedna trzecia ankietowanych (31%) stoi na stanowisku, że bez strajków z 1980 roku i bez „Solidarności” Polska i tak byłaby niepodległa (8% jest o tym zdecydowanie przekonanych).

¹ Badanie „«Solidarność» – doświadczenie i pamięć” zrealizowano w dniach 12 marca – 12 kwietnia 2010 roku na 1803-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

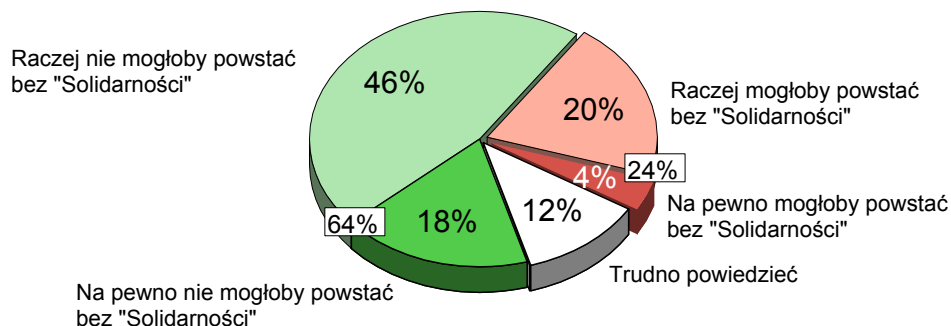
Zdecydowana większość badanych (83%) uważa też, że wydarzenia z sierpnia 1980 roku nie pozostały bez wpływu na zmiany, które nastąpiły w Polsce dziewięć lat później (w 1989 roku). Ponad dwie piąte ankietowanych (43%) sądzi wręcz, że gdyby nie sierpień 1980 roku, to w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm. Nieco mniej osób (40%) uważa natomiast, że wprawdzie wydarzenia z sierpnia 1980 roku same nie spowodowały przemian w Polsce, ale zdecydowanie je przyspieszyły – bez nich transformacja nastąpiłaby później i trwałoby to dłużej. Jedynie co dwudziesty respondent (5%) twierdzi, że to, co wydarzyło się w sierpniu 1980 roku, nie miało większego wpływu na zmiany, jakie zaszły w Polsce w 1989 roku. Ich zdaniem zdecydowały o nich inne wydarzenia w Polsce i na świecie.

RYS. 2. CZY, PANA(I) ZDANIEM, WYDARZENIA Z SIERPNIA 1980 ROKU MIAŁY WPLYW NA ZMIANY, KTÓRE NASTĄPIŁY W POLSCE PO ROKU 1989?

Wpływ „Solidarności” na demokratyzację państwa polskiego jako istotny ocenia blisko dwie trzecie dorosłych Polaków (64%), z czego prawie jedna piąta (18%) uznaje go za kluczowy. Mniej więcej co czwarty badany (24%) sądzi, że bez „Solidarności” demokratyczne państwo polskie i tak by powstało, ale tylko 4% nie ma co do tego wątpliwości.

RYS. 3. CZY SĄDZI PAN(I), ŻE BEZ „SOLIDARNOŚCI” W LATACH OSIEMDZIESIĄTYCH MOGŁOBY POWSTAĆ DEMOKRATYCZNE PAŃSTWO POLSKIE CZY RACZEJ NIE?

Znaczenie „Solidarności” z punktu widzenia przemian w Polsce, a więc jej niepodległości, wolności i demokratyzacji, doceniają przede wszystkim osoby w wieku co najmniej 45 lat, mieszkańcy dużych, ale nie największych miast, ankietowani o dochodach *per capita* od 1000 do 1500 zł, badani o prawicowych poglądach politycznych, respondenci praktykujący religijnie kilka razy w tygodniu, a także osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, a ze względu na status zawodowy – prywatni przedsiębiorcy i emeryci.

W elektoratach partyjnych, znaczenie „Solidarności” dla przemian w Polsce podkreślają wyborcy większości głównych sił na krajowej scenie politycznej. Najbardziej sceptyczni w tym względzie są wyborcy LiD z 2007 roku, jednak również wśród nich dominuje opinia (52%), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych nie powstałoby demokratyczne państwo polskie.

Tabela 1

Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
PO	32	61	7	
PiS	23	71	6	
PSL	24	66	10	
LiD	50	46	4	
Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mogłoby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
PO	50	43	2	5
PiS	51	39	5	5
PSL	41	48	3	8
LiD	27	58	10	5
Elektoraty partyjne z ostatnich wyborów parlamentarnych	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
PO	22	71	7	
PiS	17	76	7	
PSL	21	69	10	
LiD	43	52	5	

Opinie o znaczeniu „Solidarności” i jej wpływie na sytuację w Polsce po 1989 roku w pewnym stopniu zależą też od tradycji solidarnościowych w rodzinach respondentów. Wpływ ten jednak jako znacznie bardziej istotny oceniają osoby należące do „Solidarności” w latach 1980 – 1981 niż ich młodszy członkowie rodzin, urodzeni po 1963 roku. Oceny znaczenia „Solidarności” wśród osób poniżej 47 roku życia, których przynajmniej jedno z rodziców należało do Związku w latach osiemdziesiątych, niewiele się różnią od ocen wystawianych przez ankietowanych wywodzących się z rodzin bez takich doświadczeń.

ODPOWIEDZI OSÓB URODZONYCH PRZED 1964 ROKIEM (N=886)

Tabela 2

Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	24	72	4	
– innego związku zawodowego	26	66	8	
Niezrzeszeni	27	57	16	
Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mogłyby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zadecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	63	32	3	2
– innego związku zawodowego	48	39	4	9
Niezrzeszeni	42	38	5	15
Przynależność w latach 1980 – 1981 do:	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– NSZZ „Solidarność”	16	81	3	
– innego związku zawodowego	18	72	10	
Niezrzeszeni	19	66	15	

Tabela 3

Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?”*	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Tak	36	52	12	
Nie	36	49	15	
Nie wiem	25	47	28	
Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?”*	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Tak	41	52	2	5
Nie	38	45	6	11
Nie wiem	29	36	4	31
Czy któreś z Pana(i) rodziców należało w latach osiemdziesiątych do „Solidarności”?”*	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Tak	26	64	11	
Nie	31	58	11	
Nie wiem	26	49	25	

* Pytanie zadawano wyłącznie osobom urodzonym po 1963 roku (N=917). W tabeli pominięto kategorię: „Rodzice byli wówczas za młodzi, żeby należeć do „Solidarności” (N=15)

W przypadku osób urodzonych po 1963 roku na zróżnicowanie opinii o wpływie „Solidarności” na przemiany w Polsce bardziej wpływa wiedza na temat działalności Związku w latach 1980 – 1981 niż wywodzenie się z rodziny o solidarnościowych korzeniach. Ci, którzy oceniają ją jako dobrą („dużo wiem na ten temat”), znacznie częściej niż nieorientujący się w historii Polski tego okresu („praktycznie nic nie wiem na ten temat”) przyznają, że Polska bez „Solidarności” nie byłaby obecnie wolna, niepodległa i demokratyczna.

Tabela 4

Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			
	Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	33	47	20	
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	41	24	10	
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	36	62	3	
Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?			
	Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	33	43	6	18
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	45	49	2	4
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	49	46	4	1
Jak w sumie określił(a)by Pan(i) swoją wiedzę na temat działalności „Solidarności” w okresie 1980 – 1981?*	Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Praktycznie nic nie wiem na ten temat (punkty 1 – 3)	32	52	16	
Mam średnią wiedzę na ten temat (punkt 4)	28	65	7	
Dużo wiem na ten temat (punkty 5 – 7)	20	75	5	

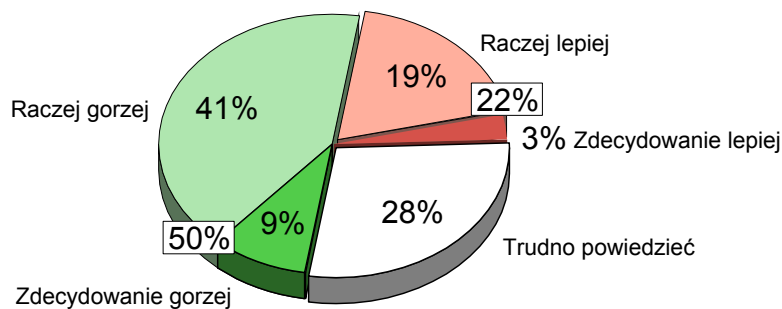
* Pytanie zadawano wyłącznie osobom urodzonym po 1963 roku (N=917)

„SOLIDARNOŚĆ” A SYTUACJA MATERIALNA I ZAWODOWA POLAKÓW

Połowa badanych (50%) ocenia, że wpływ strajków z 1980 roku i powstania „Solidarności” na sytuację materialną Polaków był pozytywny. Znacznie mniej osób (22%)

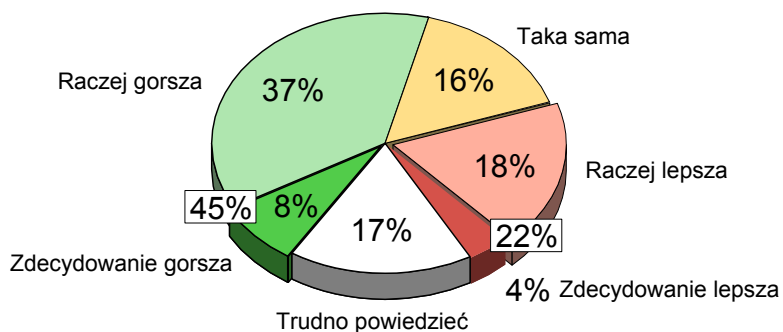
uważa natomiast, że bez tych strajków i bez „Solidarności” obecnie w Polsce pod względem materialnym mogłoby się żyć lepiej.

RYS. 4. CZY BEZ STRAJKÓW LATA 1980 ROKU I POWSTANIA „SOLIDARNOŚCI” WIĘKSZOŚCI POLAKÓW POD WZGLĘDEM MATERIALNYM ŻYŁOBY SIĘ DZIŚ LEPIEJ CZY GORZEJ?

Zbliżone są opinie dotyczące wpływu strajków roku 1980 i powstania „Solidarności” na obecną sytuację osób pracujących. Blisko połowa badanych (45%) uważa, że gdyby nie „Solidarność”, sytuacja robotników oraz pozostałych pracowników byłaby dziś gorsza. Przeciwnie zdanie wyraża mniej więcej co piąty ankietowany (22%), a jedna szóstka (16%) sądzi, że ani strajki z 1980 roku, ani powstanie „Solidarności” w żaden sposób nie przyczyniły się do zmiany sytuacji ludzi pracy w Polsce.

RYS. 5. CZY SĄDZI PAN(I), ŻE BEZ STRAJKÓW LATA 1980 ROKU I POWSTANIA „SOLIDARNOŚCI” SYTUACJA ROBOTNIKÓW I INNYCH PRACOWNIKÓW BYŁABY DZIŚ LEPSZA CZY GORSZA?

Opinie w obu kwestiach zróżnicowane są głównie ze względu na sytuację materialno-bytową respondentów. Wprawdzie we wszystkich grupach społeczno-demograficznych dominuje przekonanie o pozytywnym wpływie „Solidarności” na obecną sytuację materialną

i zawodową Polaków, jednak stosunkowo najbardziej sceptycznie w tym względzie wypowiadają się osoby starsze, z podstawowym wykształceniem i o dość niskich dochodach *per capita* – zwłaszcza renciści, emeryci, robotnicy i bezrobotni. Częściej niż pozostałych badanych dotyczy to również osób w ogóle niepraktykujących religijnie i deklarujących lewicowe poglądy polityczne.

Opinie o wpływie wydarzeń z lata 1980 roku na obecne warunki bytowe Polaków w istotnym stopniu wiążą się ze stosunkiem do PRL. Osoby pozytywnie oceniające ten okres w historii Polski stosunkowo częściej niż respondenci niezadowoleni z niego sugerują, że gdyby nie „Solidarność”, to lepiej byłoby dziś Polakom zarówno pod względem materialnym, jak i zawodowym. Należy jednak podkreślić, że również wśród zwolenników PRL dominuje przeświadczenie o pozytywnym wpływie strajków z 1980 roku i powstania „Solidarności” na obecną sytuację bytową w kraju.

Tabela 5

Jak Pan(i) ocenia okres PRL w polskiej historii?	Czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej czy gorzej?			
	Lepiej	Gorzej	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
Pozytywnie	30	41	29	
Negatywnie	19	58	23	
Trudno powiedzieć	15	42	43	
Jak Pan(i) ocenia okres PRL w polskiej historii?	Czy sądzi Pan(i), że bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” sytuacja robotników i innych pracowników byłaby dziś lepsza czy gorsza?			
	Lepsza	Taka sama	Gorsza	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Pozytywnie	30	19	36	15
Negatywnie	17	13	55	15
Trudno powiedzieć	18	15	33	34

Naturalne też wydaje się, że osoby będące w swoim przekonaniu beneficjentami przemian ustrojowych w Polsce w większym stopniu doceniają wpływ „Solidarności” na sytuację materialną i zawodową w kraju niż ci, którzy twierdzą, że na transformacji stracili. Ci ostatni najczęściej wyrażają przekonanie, że bez strajków lata 1980 roku i bez powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej (41%) oraz że lepsza byłaby obecna sytuacja robotników i innych pracowników (41%).

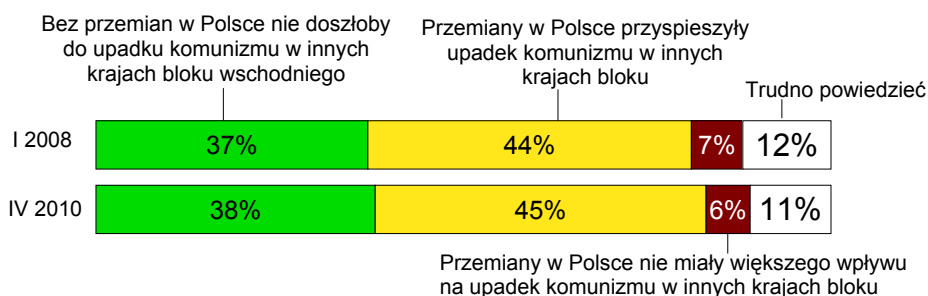
Tabela 6

Słyszysz różne opinie o skutkach zmian w naszym kraju. Gdyby miał(a) Pan(i) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie do tych, którzy:	Czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej czy gorzej?			
	Lepiej	Gorzej	Trudno powiedzieć	
	w procentach			
– zyskali na zmianach	13	71	16	
– stracili na zmianach	41	33	26	
– ani nie stracili, ani nie zyskali	22	47	31	
Trudno powiedzieć	16	38	46	
Słyszysz różne opinie o skutkach zmian w naszym kraju. Gdyby miał(a) Pan(i) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie do tych, którzy:	Czy sądzi Pan(i), że bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” sytuacja robotników i innych pracowników byłaby dziś lepsza czy gorsza?			
	Lepsza	Taka sama	Gorsza	Trudno powiedzieć
	w procentach			
– zyskali na zmianach	12	12	67	9
– stracili na zmianach	41	16	29	14
– ani nie stracili, ani nie zyskali	22	19	41	18
Trudno powiedzieć	13	12	35	40

„SOLIDARNOŚĆ” A UPADEK SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO

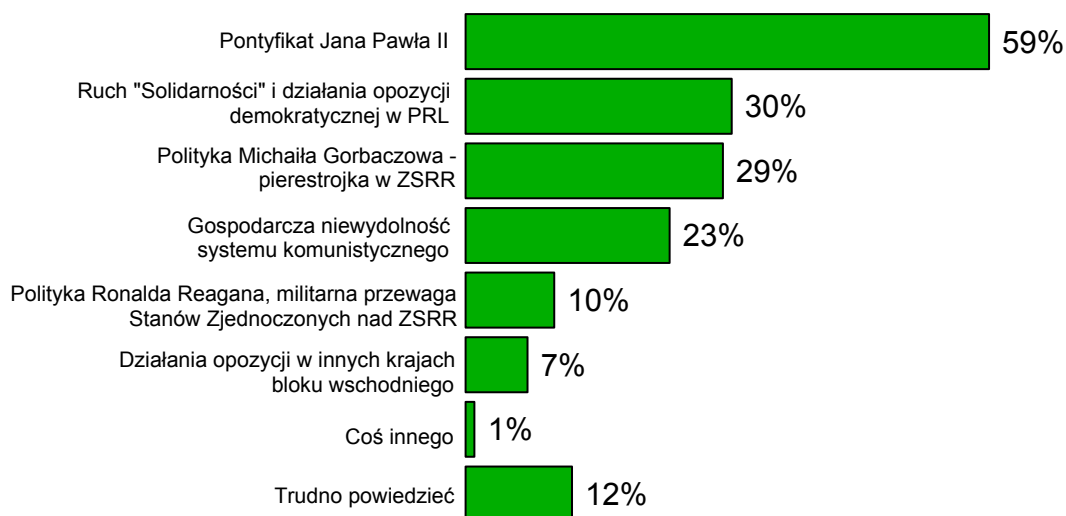
W ocenie społecznej, bez wydarzeń, jakie miały miejsce w Polsce w 1989 roku, nie doszłoby tak szybko (jeśli w ogóle by doszło) do upadku komunizmu w innych krajach bloku wschodniego. W opiniach na ten temat od ponad dwóch lat niemal nic się nie zmienia. Największa grupa ankietowanych (45%) uważa, że przemiany w Polsce były katalizatorem zmian w innych krajach komunistycznych. Blisko dwie piąte badanych (38%) jest zdania, że wydarzenia roku 1989 w Polsce nie tylko przyspieszyły proces zmian w innych państwach bloku wschodniego, ale były koniecznym warunkiem upadku komunizmu w tej części Europy. Tylko stosunkowo nieliczni (6%) sądzą, że to, co się działo w Polsce w roku 1989, nie miało większego znaczenia dla rozwoju wydarzeń w innych krajach bloku wschodniego.

RYS. 6. JAK PAN(I) SĄDZI, CZY WYDARZENIA, JAKIE MIAŁY MIEJSCE W POLSCE W 1989 ROKU, PRZYCZYNIŁY SIĘ DO UPADKU KOMUNIZMU TAKŻE W INNYCH KRAJACH BLOKU WSCHODNIEGO CZY TEŻ NIE?

Jeżeli chodzi o główne czynniki, które – zdaniem badanych – w największym stopniu przyczyniły się do upadku systemu komunistycznego w Związku Radzieckim i dawnych krajach bloku wschodniego, to najbardziej doceniany jest pontyfikat Jana Pawła II (59% wskazań). Dopiero na drugim miejscu pojawia się „Solidarność” i działania opozycji demokratycznej w PRL (30%), a tuż potem polityka Michaiła Gorbaczowa i pierestrojka w ZSRR (29%). Nieco rzadziej badani wskazują na fakt gospodarczej niewydolności systemu komunistycznego (23%), politykę Ronalda Reagana (10%) oraz na działania opozycyjne w innych krajach bloku wschodniego (7%).

RYS. 7. CO, PANA(I) ZDANIEM, W NAJWIĘKSZYM STOPNIU PRZYCZYNIŁO SIĘ DO UPADKU SYSTEMU KOMUNISTYCZNEGO W ZSRR I DAWNYCH KRAJACH BLOKU WSCHODNIEGO? Z PODANEJ LISTY PROSZĘ WSKAZAĆ DWIE NAJWAŻNIEJSZE, PANA(I) ZDANIEM, PRZYCZYNY

Znaczenie „Solidarności” w upadku systemu komunistycznego nieco częściej niż pozostali podkreślają respondenci mający od 18 do 24 lat (36%), zwłaszcza uczniowie i studenci (41%), a także badani w średnim wieku (od 35 do 54 lat) – 36% (zob. tabele aneksowe).

Polacy w większości doceniają rolę, jaką NSZZ „Solidarność” odegrał w historii Polski. Po trzydziestu latach od powstania Związku aż 84% badanych wyraża przekonanie o istotnym wpływie wydarzeń z sierpnia 1980 roku na przemiany w Polsce, dwie trzecie (64%) twierdzi, że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych nie powstałoby demokratyczne państwo polskie, a ponad połowa (55%) sądzi, że gdyby nie strajki w lecie 1980 roku, a następnie powstanie NSZZ „Solidarność”, Polska nie byłaby niepodległa.

Stosunkowo duże jest także znaczenie nadawane „Solidarności” w kontekście upadku komunizmu w ZSRR i innych krajach bloku wschodniego. Obok pontyfikatu Jana Pawła II powstanie tego związku jest najczęściej wskazywane jako powód tych zmian.

Wprawdzie wpływ „Solidarności” na przemiany społeczno-polityczne zwykle oceniany jest jako istotny bez względu na cechy społeczno-demograficzne respondentów, jednak okazuje się, że mimo wszystko oceny te zależą od tradycji solidarnościowych, a więc np. od przynależności do NSZZ „Solidarność” w latach osiemdziesiątych czy chociażby (w przypadku młodszych respondentów) od posiadanej wiedzy historycznej związanej z tym okresem.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

A N E K S

Tabela 1

		Jak Pan(i) sądzi, czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” Polska byłaby czy nie byłaby niepodległa?			Liczba osób
		Byłaby niepodległa	Nie byłaby niepodległa	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		31	55	14	1801
Płeć	Mężczyźni	35	54	11	847
	Kobiety	27	56	17	954
Wiek	18-24 lata	35	43	22	249
	25-34	36	50	14	341
	35-44	35	52	13	272
	45-54	32	58	9	302
	55-64	24	66	10	318
	65 lat i więcej	23	60	17	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	29	52	19	677
	Miasto do 20 tys.	32	53	15	231
	20-100 tys.	31	58	12	345
	101-500 tys.	30	60	10	291
	501 tys. i więcej mieszk.	34	58	8	256
Wykształcenie	Podstawowe	26	52	22	467
	Zasadnicze zawodowe	28	60	12	456
	Średnie	33	54	13	607
	Wyższe	38	55	7	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	39	55	6	155
	Średni personel, technicy	35	54	11	64
	Pracownicy adm.-biurowi	36	57	7	111
	Pracownicy usług	33	49	18	110
	Robotnicy wykwalifikowani	33	55	13	230
	Robotnicy niewykwalifik.	32	57	11	92
	Rolnicy	29	49	22	96
	Pracujący na własny rach.	37	60	3	73
Bierni zawodowo	Renciści	18	58	24	129
	Emeryci	23	65	12	375
	Uczniowie i studenci	39	43	18	163
	Bezrobotni	33	46	20	101
	Gospodynie domowe i inni	27	52	21	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	34	61	5	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	35	56	10	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	36	52	11	411
	prywatnym gosp. rolnym	32	51	16	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	31	51	17	387
	501-750	28	54	19	238
	751-1000	29	60	11	255
	1001-1500	29	66	6	237
	Powyżej 1500 zł	35	59	6	223
Ocena własnych war. mater.	Złe	28	55	17	267
	Średnie	28	57	15	828
	Dobre	35	53	12	705
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	26	61	14	111
	Raz w tygodniu	29	57	15	848
	1-2 razy w miesiącu	29	55	16	299
	Kilka razy w roku	34	54	12	395
	W ogóle nie uczestniczy	40	48	13	148
Poglądy polityczne	Lewica	39	51	10	232
	Centrum	33	57	10	583
	Prawica	29	63	8	514
	Trudno powiedzieć	26	46	28	472

Tabela 2

		Czy, Pana(i) zdaniem, wydarzenia z sierpnia 1980 roku miały wpływ na zmiany, które nastąpiły w Polsce po roku 1989?				Liczba osób
		Zdecydowanie tak – gdyby nie sierpień 1980 roku, w Polsce mógłby wciąż trwać komunizm	Tak, sierpień 1980 roku te zmiany przyspieszył, inaczej doszłoby do nich, ale później i trwałyby dłużej	Nie, sierpień 1980 roku nie miał większego wpływu na te zmiany, zdecydowały o nich inne wydarzenia na świecie i w Polsce	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		43	40	5	12	1800
Płeć	Mężczyźni	45	43	5	7	847
	Kobiety	41	39	5	16	952
Wiek	18-24 lata	31	46	6	17	249
	25-34	36	47	2	14	341
	35-44	45	41	6	8	270
	45-54	50	39	4	7	302
	55-64	52	36	5	7	318
	65 lat i więcej	43	35	6	16	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	38	40	6	16	677
	Miasto do 20 tys.	36	46	4	14	231
	20-100 tys.	49	37	4	10	345
	101-500 tys.	50	38	4	8	291
	501 tys. i więcej mieszk.	48	44	4	4	256
Wykształcenie	Podstawowe	38	35	8	19	464
	Zasadnicze zawodowe	46	36	6	11	456
	Średnie	44	44	3	9	608
	Wyższe	43	51	1	6	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	45	51	1	3	155
	Średni personel, technicy	44	47	4	5	64
	Pracownicy adm.-biurowi	47	40	3	9	111
	Pracownicy usług	34	48	4	14	110
	Robotnicy wykwalifikowani	44	41	6	10	230
	Robotnicy niewykwalifik.	41	40	3	16	92
	Rolnicy	49	31	3	18	96
	Pracujący na własny rach.	41	47	6	6	73
Bierni zawodowo	Renciści	43	37	3	17	127
	Emeryci	47	36	6	11	375
	Uczniowie i studenci	34	46	5	15	163
	Bezrobotni	45	33	7	15	101
	Gospodynie domowe i inni	38	39	8	15	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	48	46	1	5	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	48	42	3	7	141
	sekt. prywat. poza rolnict.	37	48	5	10	411
	prywatnym gosp. rolnym	44	37	4	16	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	43	34	7	16	387
	501-750	38	44	5	13	238
	751-1000	44	44	6	6	255
	1001-1500	52	39	3	6	237
	Powyżej 1500 zł	43	50	2	5	224
Ocena własnych war. mater.	Złe	38	40	6	16	264
	Średnie	44	37	5	13	828
	Dobre	44	45	4	8	707
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	50	36	4	10	111
	Raz w tygodniu	45	39	5	12	848
	1-2 razy w miesiącu	43	35	6	16	299
	Kilka razy w roku	39	48	3	10	393
	W ogóle nie uczestniczy	41	43	7	9	149
Poglądy polityczne	Lewica	41	46	6	6	233
	Centrum	45	44	4	7	583
	Prawica	53	38	3	6	513
	Trudno powiedzieć	31	36	6	27	470

Tabela 3

		Czy sądzi Pan(i), że bez „Solidarności” w latach osiemdziesiątych mogłoby powstać demokratyczne państwo polskie czy raczej nie?			Liczba osób
		Mogłoby powstać bez „Solidarności”	Nie mogłoby powstać bez „Solidarności”	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		24	64	12	1800
Płeć	Mężczyźni	26	65	10	847
	Kobiety	22	63	15	952
Wiek	18-24 lata	32	54	14	248
	25-34	28	58	14	341
	35-44	29	59	12	272
	45-54	20	73	7	302
	55-64	18	72	9	318
	65 lat i więcej	17	65	18	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	26	59	15	677
	Miasto do 20 tys.	20	66	14	231
	20-100 tys.	21	67	11	345
	101-500 tys.	23	69	9	291
	501 tys. i więcej mieszk.	27	65	8	255
Wykształcenie	Podstawowe	21	59	20	467
	Zasadnicze zawodowe	23	66	11	454
	Średnie	25	66	9	607
	Wyższe	28	65	6	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	26	70	3	155
	Średni personel, technicy	32	63	5	64
	Pracownicy adm.-biurowi	28	63	10	111
	Pracownicy usług	25	63	11	110
	Robotnicy wykwalifikowani	24	64	12	230
	Robotnicy niewykwalifik.	22	65	14	92
	Rolnicy	26	60	14	94
	Pracujący na własny rach.	25	67	9	73
Bierni zawodowo	Renciści	15	65	19	129
	Emeryci	17	69	14	375
	Uczniowie i studenci	34	53	12	163
	Bezrobotni	25	60	15	101
	Gospodynie domowe i inni	23	59	18	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	26	67	7	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	27	66	7	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	25	65	10	409
	prywatnym gosp. rolnym	25	64	11	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	26	60	15	387
	501-750	24	64	11	238
	751-1000	24	65	11	254
	1001-1500	17	76	7	237
	Powyżej 1500 zł	26	68	7	223
Ocena własnych war. mater.	Złe	20	62	18	266
	Średnie	23	64	13	828
	Dobre	27	64	9	705
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	27	62	11	111
	Raz w tygodniu	23	65	12	848
	1-2 razy w miesiącu	20	68	12	299
	Kilka razy w roku	25	63	12	393
	W ogóle nie uczestniczy	29	59	12	148
Poglądy polityczne	Lewica	33	60	8	232
	Centrum	25	67	8	582
	Prawica	19	75	6	514
	Trudno powiedzieć	23	51	26	472

Tabela 4

		Czy bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” większości Polaków pod względem materialnym żyłoby się dziś lepiej czy gorzej?			Liczba osób
		Lepiej	Gorzej	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		22	50	28	1801
Płeć	Mężczyźni	23	51	26	848
	Kobiety	21	48	31	953
Wiek	18-24 lata	12	57	31	249
	25-34	19	55	25	341
	35-44	22	48	30	272
	45-54	24	49	28	301
	55-64	28	46	26	318
	65 lat i więcej	27	43	31	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	25	45	30	677
	Miasto do 20 tys.	25	43	32	231
	20-100 tys.	21	52	27	345
	101-500 tys.	20	56	25	291
	501 tys. i więcej mieszk.	18	57	26	256
Wykształcenie	Podstawowe	29	43	28	467
	Zasadnicze zawodowe	23	46	30	455
	Średnie	19	53	28	607
	Wyższe	16	58	26	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	16	60	23	155
	Średni personel, technicy	21	43	36	64
	Pracownicy adm.-biurowi	13	53	34	111
	Pracownicy usług	20	49	31	110
	Robotnicy wykwalifikowani	20	56	25	229
	Robotnicy niewykwalifik.	31	48	20	92
	Rolnicy	25	41	34	96
	Pracujący na własny rach.	17	63	20	73
Bierni zawodowo	Renciści	29	42	30	129
	Emeryci	27	43	31	376
	Uczniowie i studenci	12	58	30	163
	Bezrobotni	25	47	28	101
	Gospodynie domowe i inni	31	42	28	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	13	60	26	227
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	23	52	25	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	55	26	411
	prywatnym gosp. rolnym	26	40	34	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	25	46	30	387
	501-750	31	43	27	238
	751-1000	25	49	26	255
	1001-1500	16	61	23	237
	Powyżej 1500 zł	19	59	22	223
Ocena własnych war. mater.	Złe	31	41	29	268
	Średnie	23	43	34	828
	Dobre	18	60	22	705
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	21	51	28	111
	Raz w tygodniu	22	51	27	848
	1-2 razy w miesiącu	23	46	31	299
	Kilka razy w roku	19	50	31	395
	W ogóle nie uczestniczy	31	45	24	148
Poglądy polityczne	Lewica	28	47	25	232
	Centrum	24	52	24	583
	Prawica	17	59	23	514
	Trudno powiedzieć	22	37	41	472

Tabela 5

		Czy sądzi Pan(i), że bez strajków lata 1980 roku i powstania „Solidarności” sytuacja robotników i innych pracowników byłaby dziś lepsza czy gorsza?				Liczba osób
		Lepsza	Taka sama	Gorsza	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		22	16	45	17	1803
Płeć	Mężczyźni	24	16	44	16	848
	Kobiety	20	16	45	19	955
Wiek	18-24 lata	15	11	53	21	249
	25-34	20	14	50	16	341
	35-44	21	20	42	17	272
	45-54	22	12	49	16	302
	55-64	23	18	43	16	320
	65 lat i więcej	28	19	33	20	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	25	18	37	21	677
	Miasto do 20 tys.	22	18	40	21	231
	20-100 tys.	22	14	49	16	345
	101-500 tys.	21	13	53	13	292
	501 tys. i więcej mieszk.	16	15	55	14	258
Wykształcenie	Podstawowe	27	16	37	19	467
	Zasadnicze zawodowe	24	19	40	16	456
	Średnie	20	15	48	18	608
	Wyższe	14	12	57	17	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	9	11	63	18	155
	Średni personel, technicy	14	21	39	25	64
	Pracownicy adm.-biurowi	22	10	48	20	111
	Pracownicy usług	23	14	45	18	110
	Robotnicy wykwalifikowani	29	15	45	11	230
	Robotnicy niewykwalifik.	25	15	41	19	92
	Rolnicy	22	21	31	27	96
	Pracujący na własny rach.	10	19	60	11	73
Bierni zawodowo	Renciści	29	12	42	17	129
	Emeryci	26	21	35	18	377
	Uczniowie i studenci	12	13	58	17	163
	Bezrobotni	27	18	40	15	101
	Gospodynie domowe i inni	23	14	43	21	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	18	11	55	16	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	20	17	48	15	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	19	16	49	16	411
	prywatnym gosp. rolnym	14	20	37	28	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	24	17	38	21	387
	501-750	27	16	41	16	238
	751-1000	25	20	41	13	255
	1001-1500	17	14	57	13	237
	Powyżej 1500 zł	20	14	54	12	224
Ocena własnych war. mater.	Złe	30	15	38	17	268
	Średnie	22	17	40	21	828
	Dobre	19	15	52	14	707
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	22	11	45	21	111
	Raz w tygodniu	21	18	44	17	848
	1-2 razy w miesiącu	26	16	41	18	299
	Kilka razy w roku	19	14	49	18	395
	W ogóle nie uczestniczy	26	15	45	15	150
Poglądy polityczne	Lewica	34	9	44	12	233
	Centrum	21	17	47	15	583
	Prawica	17	15	54	14	514
	Trudno powiedzieć	23	18	32	28	473

Tabela 6

		Jak Pan(i) sądzi, czy wydarzenia, jakie miały miejsce w Polsce w 1989 roku, przyczyniły się do upadku komunizmu także w innych krajach bloku wschodniego czy też nie?				Liczba osób
		Bez przemian w Polsce nie doszłoby do upadku komunizmu w innych krajach bloku wschodniego	Przemiany w Polsce przyspieszyły upadek komunizmu w innych krajach bloku	Przemiany w Polsce nie miały większego wpływu na upadek komunizmu w innych krajach bloku	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		38	45	6	11	1802
Płeć	Mężczyźni	41	48	6	5	847
	Kobiety	36	43	7	15	955
Wiek	18-24 lata	22	52	11	15	249
	25-34	32	49	8	11	341
	35-44	34	50	7	9	272
	45-54	45	45	5	5	302
	55-64	50	39	2	9	319
	65 lat i więcej	44	37	5	14	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	34	43	9	14	677
	Miasto do 20 tys.	37	50	4	10	231
	20-100 tys.	42	43	4	11	345
	101-500 tys.	46	41	7	6	291
	501 tys. i więcej mieszk.	37	53	5	5	258
Wykształcenie	Podstawowe	35	38	9	19	467
	Zasadnicze zawodowe	42	43	7	9	456
	Średnie	38	49	5	8	608
	Wyższe	40	51	5	5	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	44	50	4	1	155
	Średni personel, technicy	34	57	5	4	64
	Pracownicy adm.-biurowi	39	42	7	12	111
	Pracownicy usług	30	55	5	9	110
	Robotnicy wykwalifikowani	40	42	11	7	230
	Robotnicy niewykwalifik.	35	41	6	18	92
	Rolnicy	44	41	4	11	96
	Pracujący na własny rach.	39	53	3	5	73
Bierni zawodowo	Renciści	36	45	5	14	129
	Emeryci	47	36	4	12	376
	Uczniowie i studenci	21	56	9	14	163
	Bezrobotni	32	48	8	12	101
	Gospodynie domowe i inni	39	40	9	12	103
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	43	45	5	7	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	39	51	7	3	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	35	49	7	9	411
	prywatnym gosp. rolnym	38	46	5	11	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	34	43	9	14	387
	501-750	37	45	8	10	238
	751-1000	40	47	4	8	255
	1001-1500	47	44	3	6	237
	Powyżej 1500 zł	36	56	5	4	224
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	43	8	15	267
	Średnie	40	42	7	12	828
	Dobre	39	49	5	7	707
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	40	42	7	11	111
	Raz w tygodniu	41	43	6	11	848
	1-2 razy w miesiącu	38	40	7	14	299
	Kilka razy w roku	37	52	5	7	395
	W ogóle nie uczestniczy	29	51	10	10	149
Poglądy polityczne	Lewica	33	56	7	4	233
	Centrum	39	49	7	5	583
	Prawica	51	42	3	4	514
	Trudno powiedzieć	27	37	9	26	472

Tabela 7

		Co, Pana(i) zdaniem, w największym stopniu przyczyniło się do upadku systemu komunistycznego w ZSRR i dawnych krajach bloku wschodniego?			
		Pontyfikat Jana Pawła II	Polityka Ronalda Reagana, militarna przewaga Stanów Zjednoczonych nad ZSRR	Polityka Michaiła Gorbaczowa – pierestrojka w ZSRR	Gospodarcza niewydolność systemu komunistycznego
		%	%	%	%
Ogółem		59	10	29	23
Płeć	Mężczyźni	61	12	33	26
	Kobiety	58	8	25	21
Wiek	18-24 lata	46	10	15	27
	25-34	52	7	22	27
	35-44	51	10	31	26
	45-54	61	9	35	23
	55-64	71	13	37	21
	65 lat i więcej	70	12	30	17
Miejsce zamieszkania	Wieś	62	9	25	21
	Miasto do 20 tys.	56	9	32	26
	20-100 tys.	60	9	34	22
	101-500 tys.	55	12	24	24
	501 tys. i więcej mieszk.	57	12	33	30
Wykształcenie	Podstawowe	60	11	22	17
	Zasadnicze zawodowe	62	10	30	21
	Średnie	58	10	31	25
	Wyższe	55	10	33	34
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	57	14	38	33
	Średni personel, technicy	49	12	33	40
	Pracownicy adm.-biurowi	56	11	26	26
	Pracownicy usług	53	10	22	25
	Robotnicy wykwalifikowani	57	11	27	23
	Robotnicy niewykwalifik.	58	9	24	19
	Rolnicy	67	8	31	16
Pracujący na własny rach.	64	5	34	24	
Bierni zawodowo	Renciści	62	11	35	18
	Emeryci	68	11	33	20
	Uczniowie i studenci	51	9	18	28
	Bezrobotni	56	5	23	23
	Gospodynie domowe i inni	53	8	24	18
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	62	10	26	26
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	52	11	31	29
	sekt. prywat. poza rolnict.	53	10	30	26
	prywatnym gosp. rolnym	67	10	30	15
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	60	8	25	22
	501-750	58	6	26	25
	751-1000	58	12	28	25
	1001-1500	63	13	38	22
	Powyżej 1500 zł	57	8	37	29
Ocena własnych war. mater.	Złe	58	12	27	23
	Średnie	61	11	28	19
	Dobre	57	9	30	29
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	65	15	26	21
	Raz w tygodniu	66	9	29	20
	1-2 razy w miesiącu	57	9	26	25
	Kilka razy w roku	50	11	30	29
	W ogóle nie uczestniczy	44	13	32	29
Poglądy polityczne	Lewica	51	13	37	31
	Centrum	61	8	32	24
	Prawica	68	13	32	28
	Trudno powiedzieć	50	7	17	14

Tabela 7 (cd.)

		Co, Pana(i) zdaniem, w największym stopniu przyczyniło się do upadku systemu komunistycznego w ZSRR i dawnych krajach bloku wschodniego?				Liczba osób
		Ruch „Solidarność” i działania opozycji demokratycznej w PRL	Działania opozycji w innych krajach bloku wschodniego	Coś innego	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		30	7	1	12	1800
Płeć	Mężczyźni	31	7	1	6	847
	Kobiety	29	6	0	17	953
Wiek	18-24 lata	36	12	1	18	249
	25-34	31	10	2	18	340
	35-44	36	8	1	9	271
	45-54	36	5	0	5	302
	55-64	18	5		8	319
	65 lat i więcej	24	2		12	319
Miejsce zamieszkania	Wieś	27	7	0	14	676
	Miasto do 20 tys.	28	5	1	14	231
	20-100 tys.	28	5	1	12	344
	101-500 tys.	34	5	2	9	291
	501 tys. i więcej mieszk.	33	10		4	258
Wykształcenie	Podstawowe	25	5	1	18	467
	Zasadnicze zawodowe	32	6	1	9	455
	Średnie	30	7	0	10	607
	Wyższe	34	10	2	7	272
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	33	7	2	4	155
	Średni personel, technicy	34	6	2	4	64
	Pracownicy adm.-biurowi	33	7		13	111
	Pracownicy usług	28	9		16	110
	Robotnicy wykwalifikowani	32	8	2	10	230
	Robotnicy niewykwalifik.	33	6		14	92
	Rolnicy	31	1	1	6	96
	Pracujący na własny rach.	31	11		9	73
Bierni zawodowo	Renciści	25	7		13	127
	Emeryci	21	3		12	376
	Uczniowie i studenci	41	9	1	15	163
	Bezrobotni	31	9	1	16	101
	Gospodynie domowe i inni	27	10		18	102
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	33	6	1	10	228
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	31	6	1	10	141
	sekt. pryw. poza rolnict.	34	11	1	10	411
	prywatnym gosp. rolnym	33	5		6	78
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	26	5	1	16	386
	501-750	30	7		14	238
	751-1000	31	6	1	8	254
	1001-1500	33	7		6	237
	Powyżej 1500 zł	33	9	1	8	224
Ocena własnych war. mater.	Złe	21	5	1	13	267
	Średnie	30	6	1	12	826
	Dobre	32	8	1	11	707
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	25	7	2	11	111
	Raz w tygodniu	28	6	0	12	847
	1-2 razy w miesiącu	33	7	0	12	298
	Kilka razy w roku	32	8	1	10	395
	W ogóle nie uczestniczy	28	7	2	12	149
Poglądy polityczne	Lewica	25	12	0	6	233
	Centrum	32	7	1	7	582
	Prawica	33	5	0	3	514
	Trudno powiedzieć	25	6	1	29	471